

Venezuelai menekültválság

Venezuelan Refugee Crisis

NAGY SÁNDOR GYULA

KKI-elemzések

A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszaki kiadványa

Kiadó:

Külügyi és Külgazdasági Intézet

Lektorálta:

Szabó Barnabás

Szöveggondozás és tördelés:

Tevelyné Kulcsár Andrea

A kiadó elérhetősége:

H-1016 Budapest, Bérc utca 13-15.

Tel.: + 36 1 279-5700

Fax: + 36 1 279-5701

E-mail: info@ifat.hu

<http://kki.hu>

© Nagy Sándor Gyula, 2018

© Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2018

ISSN 2416-0148

Összefoglalás: A venezuelai menekültválság lassan, de biztosan destabilizálja a környező államokat: idegengyűlöletet kelt a befogadó állam lakosságában, jelentős költségeket, a szociális ellátórendszer túlterhelését és szegény emberekre épülő szervezett bűnözést generál. Az amúgy is komoly kihívásokkal szembenéző Brazília és Kolumbia után a menekültek – és velük együtt a problémák – elérték Ecuadorot és Perut is, és csak idő kérdése, mikor fognak Közép-Amerikán keresztül akár az Amerikai Egyesült Államok határáig elérni. A nemzetközi közösség reakciója eddig elég visszafogott volt, és nemzetközi segítséget sem kaptak még az érintett államok.

Abstract: *The Venezuelan refugee crisis has slowly but surely been destabilizing the neighboring states, inciting xenophobia among the local population, generating high costs, with the overload of the social security system, and organized crime involving vulnerable refugees. After Brazil and Colombia, which are all facing serious political challenges on their own, the refugees and the problems with them have also reached Ecuador and Peru. It is only a matter of time when the refugees will reach Central America, Mexico and the United States of America. The reaction of the international community has been quite moderate so far and international aid has not been given to the affected states.*

CHAVEZ ÖRÖKSÉGE

Hugo Chávez elnök 1999 és 2013 között egy 21. századi szocialista rendszert épített ki Venezuelában, amely azonban demokratikus alapokra épült, és alapvetően annak keretén belül működött. Politikája eredményei a kétezres évek közepétől váltak jól láthatóvá: a [szegénység aránya a teljes lakosság körében](#) a 2003. évi 54 százalékról 2007-re 27 százalékra csökkent. Az ország 2010-ben a GDP-je közel 15 százalékát költötte jóléti kiadásokra. Ezt a hordónként 100-120 dolláros áron eladott nyersolajból származó bevételből könnyedén lehetett fedezni – miközben az ország szinte semmit sem takarított meg belőle. 2016-ig az állam jövedelmeinek a 95 százaléka a kőolaj exportjából származott (ez az arány azóta még magasabb is lehet, de megbízható adatok hiányában csak becsülni lehet), azonban a 2014-ben bekövetkezett olajáresés jelentősen lecsökkentette az ország valutabevételét. Az olajárak zuhanásának kezdete egybeesett a Chávez által kijelölt utód, Nicolás Maduro hatalomátvételével, amely 2013-ban, demokratikus úton történt – igaz, az új elnök csupán minimális szavazatkülönbséggel előzte meg az ellenzéki jelöltet.

A 2015. ÉVI PARLAMENTI VÁLASZTÁSOK EREDMÉNYE

A Madrudo-éra alatt mind a mai napig a 2015. évi parlamenti választások tekinthetők az utolsó ténylegesen demokratikusan, tisztán megrendezett, nem elcsalt eredményeket produkáló voksolásnak. Ez az akkori eredményen is jól látszódott. 2013-ban még Chávez nevével takaródzva sikerült Madurónak (mindössze 1 százalékos különbséggel) megnyernie a választást. A két évvel később lebonyolított parlamenti választásokon azonban már [közel kétharmados többséget kapott](#) az ellenzéki összefogás (Demokratikus Ellenzéki Kerekasztal, *Mesa de la Unidad Democrática*, MUD). Maduro pártja (Venezuelai Egyesült Szocialista Párt, *Partido Socialista Unido de Venezuela*, PSUV) az eredményeket megtámadta a Legfelsőbb Bíróságon; a testület a kifogásokat elfogadta, és az indán őslakosok számára fenntartott helyeket nem engedte betölteni az oda a helyi közösségek által megválasztott képviselőknek. Ezzel pedig az ellenzék éppen elmaradt attól a kétharmados többségtől, amellyel akár Maduro elnök leváltását is kezdeményezhette volna, továbbá felülírhatta volna a kormány és az elnök döntéseit.

Maduro valószínűleg ekkor ismerte fel, hogy tiszta választásokon neki többé nem terem babér, ezért elindult a demokratikus jogállam felszámolásának útján. Ennek keretében a Választási Bizottság központilag csal az érdekében a szavazatokkal, a Legfelsőbb Bíróságot kézi vezérléssel működteti, és olyan jogi trükköket vet be (pl. az alkotmány által az új alaptörvény megírásáig kvázi teljhatalommal felruházott alkotmányozó nemzetgyűlés felállítása), amelyek révén gyakorlatilag bármit megtehet Venezuelában.

A választások eredménye megmutatta az ellenzéki összefogásnak, hogy demokratikus úton nem dönthető meg a rendszer. Így egyes ellenzéki szereplők, akik a saját még (szövetségi állami és/vagy helyi szinten) meglévő politikai (és gazdasági) hatalmukat féltették, limitáltan ugyan, de kooperálni kezdtek az általuk is illegitimnek tartott rendszerrel. Ez azonban a MUD részleges felbomlását, megosztását jelentette.

A 2018. ÉVI VÁLASZTÁSOK EREDMÉNYEI

A venezuelai alkotmányozó nemzetgyűlés 2018 áprilisára írta ki az (előrehozott) elnökválasztást. Ennek a hírnek önmagában a venezuelai állampolgárok és az ottani ellenzéki erők is örülnének, hiszen egy éve még aláírásokat gyűjtöttek az elnök felfüggesztése és új választások kiírása érdekében. Az ellenzék és a kormány közötti, a fair és tiszta választások lebonyolításának a garanciáiról folytatott egyeztetések azonban kudarcot vallottak, ezért az [ellenzéki pártok többsége bojkottálta az elnök- és önkormányzati választást](#), ezzel viszont maguk is hozzájárultak Maduro hatalmának a következő hat évre szóló bebetonozásához. Ennek

következtében, bár a voksoláson részt vevők száma drámaian zuhant az előző elnökválasztáshoz képest (2013-ban a választók 80, 2018-ban 44 százaléka adta le a szavazatát), a Választási Bizottság jelentése alapján természetesen [nagy többséggel Maduro nyerte a választásokat](#). (Sztálin már 1934-ben, a központi bizottsági szavazás után megmondta, hogy „nem az a lényeg, hogy hányan szavaznak az emberre, hanem hogy [ki számolja a szavazatokat](#)”). Minden csalás ellenére is meglepő, hogy volt még 6,25 millió venezuelai, aki rá szavazott. (2013-ban 7,59 millió szavazatot kapott.)

NEMZETKÖZI REAKCIÓK

A nemzetközi közösség pedig mindezt sokáig tétlenül nézte. Az [Amerikai Államok Szervezetének \(Organization of American States, OAS\) 2017. június végi ülésén](#) még a latin-amerikai államok többségét sem sikerült meggyőzni arról, hogy legalább egy olyan nyilatkozatot fogadjanak el, amelyben elítélik a Maduro-kormányt. Ehhez természetesen hozzájárult az érdektelen – vagy más megközelítésben: impotens – amerikai külügyi vezetés és „Chávez öröksége” is. Ez utóbbi révén és az elmúlt másfél évtizedben küldött rengeteg olcsó olajszállítmányért cserébe Maduro sok kis (és nagy) latin-amerikai, főleg karibi országot még mindig a saját oldalán tudhat.

Egy évvel később azonban, minimális többséggel bár (az elfogadáshoz szükséges 18-nál csupán eggyel több támogató szavazattal), de az [OAS elítélte Nicolás Madurót és kormányát](#) a Venezuelában zajló diktatórikus folyamatok miatt, és illegitimnek ítélte az elnökválasztást, így nem ismerte el annak eredményét. (Venezuelán kívül három kis karibi szigetország szavazott nemmel, a többiek tartózkodtak.) A határozat felszólítja a venez kormányt a humanitárius segélyek beengedésére és az ellenzéki többségű parlament jogkörének a visszaállítására, továbbá kéri az alapító szerződés 20. és 21. cikkelyének „korlátozott alkalmazását”. Ezek a cikkek lehetővé teszik a beavatkozást abba az országba, ahol jelentősen megsértik a demokratikus rendet. Több állam (köztük Bolívia) azonban elítélte ez utóbbi beemelését a határozatba, és csak emiatt nem szavazta meg azt.

A szervezet következő lépésként szankciók életbeléptetését tervezi, amelyekről már el is indultak a tárgyalások, ezenkívül Venezuela tagságának a felfüggesztését is elindítják. Eközben [mit sem csökkent az országban az éhezés](#), és bár politikai foglyokat engedett szabadon a rezsím (elsősorban ideiglenes intézkedésként), bár mikor visszavihetik őket, amennyiben úgy látják „jónak”. A belső nyomást Maduro kormánya az „oszd meg és uralkodj!”, valamint a „húzd meg, engedd meg!” taktika meglepően hatásos alkalmazásával kordában tudja tartani, és a jelentős feszültségek ellenére már az utcai tüntetések is elcsitultak.

Nemzetközi szintén ugyanakkor elfogyott a levegő a rezsím körül. 2017 óta Kína nem ad további hitelt az országnak, mivel a meglévők visszafizetését is veszélyben látja. Oroszország csak addig támogatja és annyival, ameddig aktuális

érdekei és lehetőségei engedik. A petro kriptovaluta jó indulását követően kifulladásig látszik, ezzel pedig az ország finanszírozásának szinte az utolsó reményei is elszálltak. Ez is lehet az oka annak, hogy az [állami olajvállalat \(PDVSA\) éppen most jelentette be a kitermelése növelését](#). Míg egy nyílt fegyveres beavatkozás nagyon kontraproduktív lenne az USA részéről, egy amerikai finanszírozású belső katonai puccs nem zárható ki a jövőben.

A Maduro-rendszer működtetői és a körük épült klientúra nagy valószínűséggel [aktívan részt vesz a nemzetközi drogkereskedelemben](#), azonban ez már szinte el sem éri a nemzetközi közvélemény ingerküszöbét az emberi jogok szisztematikus megsértése mellett. De legalább a hágai [Nemzetközi Büntetőbíróság megindított egy nyomozást](#) a Venezuelában elkövetett emberiségellenes bűncselekmények miatt, amihez az alapot részben a tavaly leváltott legfőbb ügyész által kicsempésztett bizonyítékok adják. Az Egyesült Államok után pedig 2018 januárjától már az [Európai Unió is szankciókat vezetett be](#) a rendszer hat fő irányítója ellen, s azokat [júniusban további 18 főre terjesztette ki](#). Az EU korlátozó intézkedései a kormány, a Legfelsőbb Bíróság, az alkotmányozó nemzetgyűlés, a választási bizottság, a rendfenntartó erők és a hírszerzés vezetőire terjednek ki. E téren a legmesszebb eddig az Egyesült Államok jutott, amikor 2018. szeptemberben [Maduro belső körén túl már a feleségét is szankciókkal sújtotta](#) (ő korábban főügyész volt, jelenleg az alkotmányozó nemzetgyűlés tagja).

MENEKÜLTVÁLSÁG

Mideközben a [lakosság egy részének a helyzete kilátástalan](#), ezért emberek milliói menekültek el Venezuelából. A [becslések kétmilliótól](#) három és fél millióig teszik a számukat, annak függvényében, hogy a kettős állampolgároknak a szülei, nagyszülei hazájába történő elköltözésével hogyan kalkulálnak. A menekültek nagy száma sok fogadó országban a szociális ellátórendszer összeomlását okozta. A [brazil kormány katonai csapatokat rendelt az északi határaihoz](#), hogy a Venezuelával szomszédos tartományokban fenn tudja tartani a közrendet, mivel ott egyre gyakoribbak a menekültellenes tüntetések, és megnövekedett a velük szembeni erőszak is. Az ország egyik legszegényebb tartományába 2017 januárja óta 60.000 menekült érkezett, akiknek az ellátása [komoly kihívások elé állította Roraíma szövetségi államot](#), s komolyan felvetődött a határzár bevezetése is.

[Peru három tartományában közegészségügyi vészhelyzetet hirdettek](#), mivel a fontos oltások nélküli és leromlott egészségügyi állapotban lévő menekültek rekordszámban (napi 5000 fő) érkeznek az országba, a létszámuk pedig már meghaladta a 400.000 főt, ami komoly kihívást jelent a helyi hatóságoknak. [Ecuadorban 2018 szeptemberében 200.000 venezuelai menekült volt](#) – akiknek a nagy része Perun keresztül, sokszor gyalogosan érkezett –, további 200.000 pedig Chilébe távozott. Az ecuadori hatóságok adminisztratív eszközökkel (útlevél kérése) próbálják meggátolni a belépésüket, de egy helyi bírósági döntés ezt gyorsan megtiltotta. Az

ecuadori kormány szerint Venezuela nem tesz semmit az ott uralkodó állapotok javításért, nem törekszik az emberáradat megállítására, ezért Ecuador kilépett a néhai Chávez által alapított bolívari szövetségből, az ALBA-ból.

A régiós országok közül [leginkább érintett Kolumbia](#) (több mint egymillió menekült és közel ugyanennyi átvándorolt kettős állampolgár) régiós egyeztetéssel próbálja kezelni a problémát (az elsőt 2018. szeptember 3–4-re hívták össze Ecuadorba). Emellett az ügyet az ENSZ Közgyűlése és Biztonsági Tanácsa elé is vitték (ahol természetesen nem várható gyors döntés vagy intézkedés). A venezuelai menekülthelyzet komolyságát mutatja, hogy négy dél-amerikai ország konkrét lépéseket egyeztet a súlyos közegészségügyi és a romló közbiztonsági helyzet kezelése érdekében. A hírekben nem jelent meg konkrétum arról, hogy mit kívánnak tenni, de a vakcinák beadása, a menekültügyi adatbázisok összekapcsolása és az eljárások egyeztetése biztosan terítéken lehet. Az Európai Unió tagállamai számára lassan eljön a pillanat, hogy nem nézhetik tovább ölbe tett kézzel az exodust, és valamilyen humanitárius segélyprogramot kell indítani a régiós országokba érkező venezuelai menekültek számára, ugyanis például [Kolumbiának a menekültekkel kapcsolatos kiadásai évente a GDP-je 0,5 százalékát \(1,6 milliárd dollárt\) is elérhetik.](#)

KONKLÚZIÓ ÉS KITEKINTÉS

A Maduro-rendszer egyre inkább egy kubai típusú diktatúra irányába tart, ahol a katonaság és a rendfenntartó erők, valamint a rendszer alapját adó párt tagjainak és családjuknak a létbiztonsága függ a rezsim hatalomban maradásától, ezért pedig bármit hajlandóak megtenni. Maduro kubai tanácsadói a fegyveres erők terén és a kormány környezetében gyorsan haladnak a rendszernek a karibi szigetországban már megismert irányba történő átalakításával. A venezuelai népnek annyi előnye van, hogy az elégedetlenkedők lábon tudnak távozni az országból, míg a kubaiaknak ezt sokkal nehezebb megoldaniuk.

Jól látszik, hogy Maduro támogatottsága a lakosság körében (a rá leadott szavazatok alapján) 30 százalék körül van. Ezt az arányt az „uralkodó osztály” mellett a chávez-i jóléti intézkedések nyertesei teszik ki: a lakosság azon része, akik az állami szociális programnak köszönhetően kiemelkedtek az addigi mélyszegénységből. A rendszer ellenzőinek, úgy tűnik, se idejük, se energiájuk, se bátorságuk nem maradt a további nagyszabású tüntetések és sztrájkok megszervezésére. A Maduro-kormány tett róla, hogy az ország népe a napi megélhetéséért (sokszor a túlélésért) küzdjön minden idejében, az ellenzéki hangadókat pedig megfélemlítéssel kényszerű emigrációba üldözte, vagy némi pénzért és hatalomért cserébe megalkuvásra készítette.

2014 óta mindig azt gondolják a szakértők, hogy az adott helyzetnél rosszabb már nem lehet, de az élet (és a Maduro-kormány) újabb és újabb meglepetésekkel szolgál. A növekvő olajárak egy levegővételyi időt (és néhány milliárd dollárnyi bevételt) adhatnak a kormánynak, de a gazdasági és társadalmi válság már egy olyan

szintre jutott, ahonnan rövid távon és a jelenlegi vezetéssel nincs kiút. A nemzetközi közösségnek (a rendszer kiépítőinek és hasznélvezőinek a szankcionálásán túl) arra kell koncentrálnia, hogy a menekültek milliói ne destabilizálják a régiót. Ehhez a humanitárius segélyek eljuttatására és a menekültek ellátását lehetővé tevő pénzre van szükség. Remélhetőleg az amerikai és az európai döntéshozók is hamar felismerik ezt, és megteszik a szükséges lépéseket, különben a Rio Grandénál nem-sokára újabb százazres tömegek kérnek majd bebocsátást az Egyesült Államokba, vagy egy-egy szélsőséges politikát hirdető politikus (pl. Brazíliában Jair Bolsonaro) felé fordul az adott országok közvéleménye – egy ilyen politikai vezetés hatalomra kerülése pedig nem áll sem az USA, sem az EU érdekében.